

بررسی اشتغال در استان تهران بر پایه مدل تحلیل اقتصاد پایه در دوره ۲۵-۱۳۵۵

سید احسان حائری - دانشگاه مفید

چکیده

اشتغال در سالهای اخیر اصلی ترین دغدغه موجود در کشور می باشد. با توجه به اینکه کشور ما دو منبع بسیار مهم اشتغال زایی یعنی نیروی انسانی فعال و جوان و همچنین منابع سرشار طبیعی را دارا است با شناخت دقیق مزیت های مختلف کشور از جمله استانها و شهرستانهای تابعه می توان به این دغدغه مهم پاسخ گفت و در زمینه حل بیکاری تلاش کرد. استان تهران با داشتن حدود ۱۱/۷ درصد از مجموع جمعیت بیکار کشور از عمده ترین مناطق انباشت بیکاران می باشد. بنابراین باید مزیت های این استان و شهرستانهای تابعه آنرا شناخت و توجه و عنایت لازم را به مناطق مستعد این استان مبدول داشت. بر اساس اهداف تحقیق حاضر در زمینه اشتغال استان تهران به دنبال تجزیه و تحلیل روندها و تغییرات اشتغال بخشهای عمده اقتصادی طی مقاطع ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و همچنین تعیین بخشهای پایه در اقتصاد استان و شهرستانهای تابعه آن می باشیم. در این تحقیق برای شناسایی بخش های پایه از مدل اقتصاد پایه استفاده شده است که بر اساس نتایج حاصل از این مدل بخش های خدمات آب و برق و گاز و صنعت به عنوان بخش پایه و بخش های کشاورزی معدن و ساختمان به عنوان بخش غیر پایه در سطح استان نسبت به متوسط کشور شناسایی شده اند. بنابراین با توجه به این مدل در سطح استان باید به بخش های خدمات آب و برق و گاز و صنعت بیشتر توجه نمود.

مقدمه

شهرستانها که توانایی و استعداد رشد در زمینه اشتغال و اشتغالزایی را دارا هستند، تحقق باید. بدین منظور، نسبتهای مکانی فعالیتهای عمده اقتصادی طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ در استان و شهرستانهای تابعه محاسبه و ضرایب اشتغال نیز ارائه گردیده است تا مشخص شود که ایجاد یک شغل اضافی در بخشهای پایه به چه میزان، اشتغال در بخش غیر پایه را تحت تأثیر قرار می دهد.

مدل اقتصاد پایه

تحلیل اقتصاد پایه مبتنی بر نظریه اقتصاد پایه است که بر اساس فرضیاتی استدلال می کند که فعالیتهای صادراتی دلیل موجودیت و رشد مناطق، شهرها و یا نواحی محلی هستند.

اشتغال در دوره کنونی مهمترین مسأله مورد توجه صاحب نظران می باشد و تمام تلاش مسئولین در جهت حل معضل بیکاری می باشد. با توجه به اینکه مدل های اقتصاد منطقه ای از اهمیت بسیاری در تجزیه و تحلیل اشتغال و ارائه راه کار برای حل مشکل بیکاری برخوردارند و تاکنون کمتر بدین مدلها پرداخته شده است، در اینجا بر آنیم تا با معرفی یکی از این مدلها به تجزیه و تحلیل روندها و تغییرات در استان تهران و شهرستانهای آن بپردازیم. در این مقاله، بمنظور شناسایی و تمایز بین فعالیتهای پایه ای استان تهران و شهرستانهای تابعه از فعالیتهای غیر پایه ای از بُعد اشتغال، مطالعه ای از طریق اقتصاد پایه انجام شده است که در جهت انجام آن، از نسبت (ضریب) مکانی استفاده شده است تا یکی از اهداف تحقیق که شناسایی فعالیتهای پایه ای استان و

$$T=(1+d)X$$

اگر متغیرها را در دو برهه از زمان بررسی کنیم و تغییرات (Δ) آنها را بصورت گرفتن اولین تفاضل محاسبه نماییم، به رابطه زیر می‌رسیم:

$$\Delta T=(1+d)\Delta X$$

که تقسیم این رابطه بر ΔX نتیجه ذیل را خواهد داشت:

$$\frac{\Delta T}{\Delta X}=1+d \quad (3)$$

رابطه (۳) بیانگر این است که ایجاد یک شغل اضافی در بخش صادراتی منطقه منجر به افزایش کل اشتغال به میزان $1+d$ خواهد شد. عبارت $1+d$ را ضریب اشتغال پایه در بخش صادراتی می‌نامیم. این مدل را همچنین می‌توان در مورد تعیین درآمد مناطق نیز بکار برد. در این حالت درآمد منطقه از دو بخش پایه و غیرپایه تشکیل خواهد شد. درآمد در بخش غیرپایه تابعی از کل درآمد بوده چرا که افزایش درآمد کل منطقه، منجر به افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات تولید شده در منطقه گشته و در نتیجه درآمد بخش غیرپایه را هم افزایش خواهد داد. با استفاده از تکرار عملیات می‌توان ضرایب درآمدی اقتصاد پایه را نیز محاسبه نمود.

۲- ملاحظات در استفاده از روش اقتصاد پایه

با توجه به کاربرد قابل ملاحظه این روش در عمل، ملاحظات و انتقاداتی نیز بر آن وارد گردیده است که به بررسی برخی از آنها می‌پردازیم. یکی از مشکلات این روش این است که اشتغال در بخش محلی ممکن است بجز بخش صادرات از عوامل دیگری نیز پیروی نماید و در نتیجه رابطه‌ای همانند ذیل بین اشتغال در بخش محلی و کل اشتغال برقرار باشد:

$$D=d_0+d_1t$$

که در آن d_0 بیانگر سایر عوامل (برونزا) است که در اشتغال محلی تأثیر می‌گذارد (بمعنوان مثال درآمد افراد منطقه ممکن است از سایر مناطق بدست آید و در بخش غیرپایه منطقه خرج گردد). عامل d_0 از متغیرهای داخلی است که در منطقه وجود دارد و مستقل از T می‌باشد. جایگزینی رابطه فوق در رابطه (۱) نتیجه ذیل را بدست می‌دهد:

$$D=X+d_0+d_1t$$

در صورتیکه رابطه فوق را برای T حل نماییم خواهیم داشت:

۱- مبانی تئوریک مدل اقتصاد پایه

این مدل یکی از قدیمی‌ترین و ساده‌ترین روشهای تعیین درآمد و اشتغال بوده و تقریباً می‌توان آنرا بعنوان اولین تئوری رشد اقتصاد منطقه‌ای نیز معرفی نمود. در این روش فعالیتهای اقتصادی منطقه به دو بخش پایه (صادراتی) و غیرپایه تقسیم می‌گردد. اساس تئوری بر این مبنا قرار گرفته که موتور رشد و نیروی محرکه اقتصاد منطقه، درآمد ناشی از بخش صادرات است. به این ترتیب که صادرات ناشی از تقاضای خارج از منطقه موجب تزریق درآمد به اقتصاد گشته و این تزریق در آمد با توجه به جریان ضریب تکاثری اقتصاد پایه، موجب رشد و شکوفایی بخشهای موجود اقتصاد منطقه می‌گردد. فعالیتهای غیرپایه‌ای منطقه نیز به آن دسته از فعالیتهای اطلاق می‌شود که موجب برآورده نمودن نیازها و تقاضای خانوارها و بنگاهها در داخل منطقه گردد. در عمل به راحتی می‌توان هر یک از این دو بخش را به زیربخشهای متعددی تقسیم نمود و با توجه به اینکه آمارهای مربوط به اشتغال در مناطق معمولاً بسیار ساده‌تر قابل جمع‌آوری می‌باشند، این مدل عموماً در خصوص تأثیرات مربوط به اشتغال و تغییر آن، مورد کاربرد قرار گرفته است. بدین ترتیب مدل اقتصاد پایه اشتغال قادر است تأثیر افزایش در اشتغال بخش پایه و اثر آن بر اشتغال بخش غیرپایه و نتیجتاً کل اشتغال را بررسی کند. البته شدت و درجه تغییر در اشتغال بخش غیرپایه ناشی از تغییر در اشتغال پایه را می‌توان از طریق ضریب اقتصاد پایه تعیین نمود.

برای نشان دادن مفهوم اقتصاد پایه می‌توان بصورت زیر عمل نمود. ابتدا تفاوتی بین اشتغال در بخش پایه (X) و اشتغال در بخش غیرپایه (D) قائل می‌شویم.

$$T=X+D \quad (1)$$

سپس فرض کنیم که بخش غیرپایه (محلی) بنحوی در خدمت بخش صادراتی منطقه است و طبیعتاً نسبتی نیز بین اشتغال این دو بخش وجود دارد که می‌توان آن‌ها را بصورت ذیل نشان داد:

$$D=dx \quad (2)$$

که در آن d ثابت مثبتی است. در صورتی که رابطه (۲) را در رابطه (۱) قرار دهیم، خواهیم داشت:

$$T=X+dx$$

یا

$E_i = i$ اشتغال کشور در صنعت

$\sum e_i =$ منطقه: استان / شهرستان / کل اشتغال منطقه

$\sum E_i =$ کل اشتغال کشور

نسبت مکانی بعبارتی سهم کل اشتغال هر بخش در منطقه به سهم کل اشتغال در کشور می باشد، در صورتیکه این نسبت بزرگتر از یک باشد آن صنعت پایه ای محسوب می شود، اما اگر LQ_i کوچکتر از یک باشد صنعت غیر پایه ای و در صورتیکه مساوی یک باشد آن صنعت خود کفا خواهد بود.

در صورتیکه نسبت مکانی محاسبه گردد می توان میزان اشتغال هر بخش که به تولید صادراتی اختصاص دارد را از رابطه ذیل بدست آورد:

$$Ex_i = e_i \left(1 - \frac{1}{LQ_i}\right)$$

که در آن $i = EX$ است که فقط به تولید جهت صادرات اختصاص دارد i میزان اشتغال در صنعت می باشد.

یکی از کاربردهای مشهور این روش مقاله هینوزا و ریوس در سال ۱۹۹۱ در مورد کشور پاناما می باشد. هدف این مقاله بررسی مسائل و محدودیتهای روش LQ در کشورهای در حال توسعه و کاربرد آن در یک ایالت پاناما بوده است. واحد مطالعه مذکور ایالت چریکیو در غرب پاناما است که یکی از پیشرفته ترین ایالتهای آن کشور نیز محسوب می گردد. این ایالت اولین تولیدکننده موز، دانه های قهوه، برنج، دام و سبزیجات در پاناما است. با توجه به وجود آمار اشتغال در این ایالت، اقتصاد ایالت به ۶۲ بخش تقسیم و اکثر آمارها در سطح ۳ یا ۴ رقمی صنایع جمع آوری گردیده است. با توجه به مشکلاتی که در تهیه آمار و ارقام منطقه ای وجود داشته است این مقاله دو راه مختلف را برای محاسبه LQ پیشنهاد کرده است. راه اول همان فرمول ذکر شده در صفحات قبل می باشد که از آمار و ارقام خام اشتغال با تفکیک صنایع دو یا سه رقمی استفاده می نماید؛ روش دوم تعدیل ضریب نسبت مکانی از طریق وارد کردن ضرایبی نظیر کارایی، مصرف و خالص صادرات می باشد که البته مشکل اصلی را عدم امکان جمع آوری آمارهای مربوط به محاسبه این ضرایب، بخصوص در کشورهای در حال توسعه بیان کرده اند.

پس از انجام محاسبات لازم، روش LQ نشان داده است که ۱۶ صنعت از ۶۲ صنعت موجود در ایالت به صورت پایه

$$T = \frac{d_0}{1-d_1} + \frac{1}{1-d_1} X$$

و گرفتن تفاضل

$$\Delta T = \frac{1}{1-d_1} \Delta X$$

نشان می دهد که ضریب منطقه ای اشتغال را می توان از تقسیم ΔT بر ΔX بدست آورد.

مشکل دوم این است که بخش صادراتی ممکن است خود از بخشهای مختلفی تشکیل گردد. بنابراین شدت تغییر تقاضای صادراتی بر اشتغال بستگی به این خواهد داشت که کدام صنعت صادراتی بیشتر از تغییر در تقاضا متأثر گردد. برای مثال برخی از مناطق، قسمت اعظم واردات نهاده های تولید خود را از سایر مناطق انجام می دهند در حالی که برخی دیگر از صنایع ممکن است بیشتر به منابع داخلی اتکا داشته باشند. طبیعی است که آثار تکاثری افزایش تقاضای صنایع مختلف و نسبت به محل تأمین مواد اولیه توسط آن صنایع متفاوت است.

اصولاً دوره برای تخمین و تشخیص بخشهای پایه و غیر پایه وجود دارد. روش اول روش شناسایی بخشهای پایه از طریق آمار گیری می باشد. در این روش ابتدا می بایست مشخص نمود که چقدر از تولید هر فعالیت وابسته به تقاضای خارجی و چه میزان وابسته به تقاضای داخلی است؛ این روش هزینه زیادی دربر دارد. روش دوم روش بر آورد غیر مستقیم با استفاده از آمار و اطلاعات موجود است. تکنیک اجرای این روش توسط نسبت مکانی میسر می گردد.

۳- ضریب مکانی (Location Quotient)

غالباً بررسی روابط واردات - صادرات منطقه ای حداقل در ابتدا با استفاده از ضریب مکانی آغاز می شود. این ضریب، نیازی به جمع آوری کامل داده ها ندارد بلکه صرفاً وسیله ای است برای مقایسه سهم درصدی یک فعالیت خاص در منطقه با سهم درصد آن در سطح کل کشور. تکنیک نسبت مکانی را می توان بصورت زیر نشان داد:

$$LQ_i = \frac{\frac{e_i}{\sum e_i}}{\frac{E_i}{\sum E_i}}$$

که در آن

ضریب (نسبت) مکانی اشتغال منطقه در صنعت $i = LQ_i$

(منطقه: استان / شهرستان / کل اشتغال منطقه در صنعت $e_i = i$)

تجربی آن به سادگی میسر است و تفسیر نتایج نیز براحتی امکان پذیر می باشد. انتقادات مدل نیز عمدتاً مربوط به نحوه انجام تخمین های آماری و فرضیات مربوط به نسبت مکانی است. که ادبیات غنی موجود در این ارتباط محقق را قادر می سازد که با دید بازتری نسبت به جمع آوری آمارها و مراجع مورد استفاده دقت کند تا حتی الامکان خطای احتمالی را کاهش دهد.

۴- ضریب اشتغال پایه ای

همانگونه که قبلاً توضیح داده شد، یکی از بهترین روشهای شناخت بخشهای پایه ای در سطح استان و شهرستانهای تابعه آن، استفاده از تکنیک نسبت مکانی می باشد. در این قسمت ضرایب اشتغال بخشهای پایه ای در مقاطع ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ محاسبه گردیده و خلاصه محاسبات در جدول ذیل آمده است. همانطور که قبلاً ذکر شد، برای محاسبه ضرایب اشتغال پایه از نسبت $\frac{\Delta T}{\Delta X}$ استفاده می گردد که در آن ΔT تغییرات کل اشتغال در سطح شهرستان (یا استان) و ΔX تغییرات اشتغال در بخشهای پایه ای می باشد. همانطور که جدول مربوط به نسبت مکانی در شهرستانها نشان می دهد، نسبتهای مکانی فعالیتها نسبت به دو مرجع کشور و استان محاسبه گردیده است و در نتیجه دو ضریب اشتغال برای هر شهرستان خواهیم داشت.

بطور خلاصه و برای ساده تر شدن کار ضریب اشتغال پایه ای بخشهایی را که هم نسبت به استان و هم نسبت به کل کشور پایه اند را محاسبه کرده ایم که در جدول زیر آمده است که به تفسیر آنها می پردازیم:

۱- ضریب اشتغال پایه ای استان تهران در دوره ۵۵-۶۵ برابر با ۱/۱۲ می باشد که بدین معناست که در سطح استان اگر در بخش پایه اقتصاد، ۱ شغل ایجاد شود به اندازه ۰/۱۲ نفر شغل در بخش غیر پایه ایجاد می شود. برای دوره ۶۵-۷۵ این ضریب برابر ۱/۳۶ است که به معنی آن است که در صورتیکه یک شغل در بخش پایه ای استان ایجاد شود ۰/۳۶ نفر شغل در بخش غیر پایه ای ایجاد خواهد شد.

۲- ضریب اشتغال پایه در شهرستان تهران (شامل ری، اسلامشهر و شمیرانات) در دوره اول (۵۵-۶۵) ۱/۲۸ می باشد، یعنی اینکه اگر یک شغل در بخش پایه شهرستان تهران ایجاد شود ۰/۲۸ نفر شغل در بخش غیر پایه ایجاد

شناسایی گردیده است. حدود ۸۲ درصد از شغلهای پایه ای در بخش کشاورزی بوده و دومین بخش مهم، بخش صنایع قوطی سازی و صنایع بسته بندی محصولات کشاورزی معرفی گردیده است.

تعداد اشتغال در بخش صادراتی در اکثر بخشهای دیگر بسیار کم رقم خورده است. ضریب پایه (کل بخش صادرات) نیز در حدود ۴/۹۴ تخمین زده شده است. پس از بررسی نتایج و برای تأیید صحت و سقم آن تعداد ۱۱ بنگاه که نمایانگر هفت بخش اصلی در اقتصاد آن ایالت می باشد توسط محققین انتخاب شده و نتایج بدست آمده، درجه صحت تخمین روش LQ را حدود ۸۰ درصد بر آورد کرده است. در مجموع آنچه از ضریب مکانی گفته شده است در سادگی آن نهفته است و نیز در این واقعیت که می توان آنرا پایه داده های موجود قرار داد. شاید بهمین خاطر است که موارد استعمال زیاد پیدا کرده است و در غیر این صورت محدودیتهای بسیار دارد. بخاطر آسودگی آن، ضریب مکانی در مراحل مقدماتی یک تحقیق، قابل استفاده است اما نتیجه گیری مفصل از چنین تحلیلی ممکن است اغوا کننده باشد. محدودیتهای استفاده از ضریب مکانی این است که اولاً: سلیقه افراد در تعیین متغیر مورد نظر متفاوت است، ثانیاً: سطح متغیر مورد نظر در مناطق مختلف متفاوت است، ثالثاً: ساختار صنایع (Industrial mixes) در مناطق مختلف متفاوت می باشد.

بطور خلاصه: مدل اقتصاد پایه یکی از قدیمی ترین، ساده ترین و عملی ترین مدل های تعیین در آمد و اشتغال در اقتصاد منطقه ای است و یکی از ثوریه های پایه رشد مناطق محسوب می گردد. این روش هنوز یکی از پر استفاده ترین روشها برای اندازه گیری و پیش بینی رشد اقتصاد مناطق است و دلایل آن نیز متعدد است. اول اینکه اقتصاددانان در مورد نقش مثبت صادرات در رشد اقتصادی متفق القول هستند و ثوری اقتصاد پایه نیز کاربرد این موضوع را دقیقاً انجام می دهد. در خلال چند دهه اخیر و از ابتدای استفاده از این روش توسط تابیوت و ایزارو (۱۹۶۰) پیشرفتهای بسیاری صورت گرفته و پژوهشگران امروزه توانسته اند نحوه وارد کردن بخشهای غیر سنتی، متغیرهای مؤثر در بخشهای پایه و غیر پایه و نحوه پیش بینی آن را در درازمدت توجیه و تفسیر نمایند (براون و دیگران ۱۹۹۲، ویاس و مولیگان ۱۹۹۷ و غیره). امتیاز دوم این روش، سادگی و کم هزینه بودن آن است. منطق طراحی مدل و تخمین

منفی و برابر با ۳/۸۱ - می باشد که دلیل آن این است که اشتغال در بخش پایه و به تبع آن در بخش غیر پایه در دوره دوم نسبت به دوره اول کاهش یافته است.

خواهد شد. در دوره دوم (۶۵-۷۵) این ضریب برابر ۱/۴۵ می باشد که بیانگر این است که یک شغل ایجاد شده در بخش پایه ۰/۴۵ نفر شغل در بخش غیر پایه ایجاد می کند.

۵- تجزیه و تحلیل مدل اقتصاد پایه برای

استان تهران و شهرستانهای تابعه

۱- نسبت مکانی استان تهران

همانطور که از جدول شماره (۳) پیداست، در سال ۱۳۵۵ بخشهای صنعت، آب و برق و گاز و خدمات در استان تهران دارای نقش پایه ای بوده اند. بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۱۹ بعنوان فعالیت پایه مطرح می باشد، که از دلایل آن می توان به وجود صنایع پایه ای از جمله کاغذ، چاپ و نشر با نسبت مکانی ۳/۷۴ و صنایع محصولات شیمیایی با نسبت مکانی ۳/۱۱ و صنایع ماشین آلات و تجهیزات با نسبت مکانی ۳/۰۵ و همچنین صنایع پایه ای دیگر مانند: مواد غذایی، نوشیدنی ها، دخانیات (۱/۶۶) و محصولات کانی غیر فلزی (۱/۵۴) و چوب و محصولات چوبی (۱/۴) و دیگر صنایع (۲/۶۵) اشاره کرد. بخش آب

۳- این ضریب برای شهرستان کرج (شامل ساوجبلاغ و شهریار) طی دو دوره به ترتیب ۶/۵ و ۳/۳۵ می باشد که به معنای آن است که یک شغل ایجاد شده در بخش پایه طی دو دوره به ترتیب ۵/۵ و ۲/۳۸ نفر شغل در بخشهای غیر پایه ایجاد می کند.

۴- ضریب اشتغال پایه برای شهرستان ورامین نیز طی دو دوره ۶۵-۷۵ و ۵۵-۶۵ به ترتیب ۱/۷۶ و ۱۴/۸۲ می باشد که نشانگر آن است که یک شغل ایجاد شده در بخش پایه به ترتیب ۰/۷۶ و ۱۳/۸۲ نفر شغل در بخشهای غیر پایه ایجاد خواهد کرد.

۵- این ضریب برای شهرستان دماوند در دوره اول (۵۵-۶۵) برابر ۵۲/۲۸ می باشد که بدان معنی است که یک شغل ایجاد شده در بخش پایه به اندازه ۵۱/۲۸ نفر شغل در بخشهای غیر پایه ایجاد خواهد کرد. اما این ضریب برای شهرستان دماوند در دوره دوم (۶۵-۷۵)

جدول (۱): ضرایب اشتغال استان تهران و شهرستانهای تابعه در دوره های

۱۳۶۵-۷۵ و ۱۳۵۵-۶۵

دوره	استان تهران	تهران	کرج	ورامین	دماوند
۱۳۵۵-۶۵	۱/۱۲	۱/۲۸	۴/۸۴	۱/۳۶	۳۰/۶۸
نسبت به استان					
نسبت به کشور		۱/۲۶	۲/۸۸	۱/۵۶	۷/۷۱
دوره	استان تهران	تهران	کرج	ورامین	دماوند
۱۳۶۵-۷۵	۱/۳۶	۱/۱۴	۳/۳۷	۳/۶۳	۳/۹
نسبت به استان					
نسبت به کشور		۱/۳۸	۱/۸۹	۱/۸۹	۱۰/۴۴

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

جدول (۲): ضرایب اشتغال استان تهران پایه نسبت به استان و کشور طی دو

دوره ۱۳۶۵-۷۵ و ۱۳۵۵-۶۵

دوره	استان تهران	تهران	کرج	ورامین	دماوند
۱۳۵۵-۶۵	۱/۱۲	۱/۲۸	۶/۵	۱/۷۶	۵۲/۲۸
۱۳۶۵-۷۵	۱/۳۶	۱/۴۵	۳/۳۸	۱۴/۸۲	۳/۸۱

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

نسبت به سال ۶۵ از دست می‌دهد، در این سال زیربخش نساجی و پوشاک و چرم و پوست باز هم مانند سال ۵۵ مزیت خود را از دست می‌دهد و به فعالیت غیر پایه‌ای تبدیل می‌گردد اما در عوض در این سال صنعت تولید فلزات اساسی به فعالیت پایه‌ای تبدیل می‌گردد. در این سال بخش آب و برق و گاز نیز پایه‌ای (با نسبت مکانی ۱/۰۵) محسوب می‌گردد که باز هم مقداری از مزیت خود را از دست داده است. در سال ۱۳۷۵، باز هم بخش خدمات با نسبت مکانی ۱/۳۶ بعنوان فعالیت پایه‌ای محسوب گردیده است که باز هم بدلیل پایه بودن تمام زیربخشهای بخش خدمات می‌باشد.

همانطور که مشاهده می‌شود در سال ۱۳۵۵ به ترتیب بخشهای خدمات (۱/۹۲)، آب و برق و گاز (۱/۷۸)، صنعت (۱/۱۹) دارای بیشترین نسبت مکانی می‌باشند که نشانه ظرفیت بیشتر بخش خدمات است. در سال ۶۵، بترتیب بخشهای صنعت (۱/۵۳)، خدمات (۱/۴۴)، آب و برق و گاز (۱/۲۴)، صنعتی شدن اقتصاد و در سال ۷۵ نیز به ترتیب بخشهای خدمات (۱/۳۶)، صنعت (۱/۲۹)، آب و برق و گاز (۱/۰۵)، دارای بیشترین نسبت مکانی هستند که شاهد اصلی شدن دوباره بخش خدمات در سطح استان تهران هستیم.

قبل از اینکه نتایج فعالیت‌های پایه‌ای و غیر پایه‌ای شهرستانهای استان تهران را بررسی کنیم، لازم است که به این نکته اشاره کنیم که در تحلیلهای بخش‌های پایه‌ای شهرستانها، ابتدا فعالیت پایه نسبت به استان و سپس نسبت به کل کشور ارائه گردیده است.

۱-۱-۵- نسبت مکانی شهرستان تهران

الف- بررسی نسبتهای مکانی شهرستان تهران نسبت به استان تهران

بر اساس جدول (۴) در سال ۱۳۵۵ بخشهای معدن، آب و برق و گاز و خدمات با نسبتهای مکانی ۱/۰۷، ۱/۰۴، ۱/۰۶ جز فعالیت‌های پایه شهرستان تهران نسبت به استان محسوب می‌گردند. دلیل آن در بخش معدن، پایه بودن زیربخشهای استخراج نفت خام و گاز طبیعی و استخراج کانی‌های فلزی می‌باشد و دلیل آن در بخش آب و برق و گاز پایه بودن زیربخش تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب می‌باشد. در بخش خدمات نیز بدلیل پایه بودن هر چهار زیربخش این فعالیت می‌باشد. علاوه بر اینها، زیربخش

و برق و گاز نیز با نسبت مکانی ۱/۷۸ در سال ۱۳۵۵ جز بخشهای پایه‌ای استان تهران بوده است که دلیل آن نیز پایه بودن هر دو زیربخش تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب و تأمین، تصفیه و توزیع آب می‌باشد. بخش خدمات نیز با نسبت مکانی ۱/۹۲ در سال ۱۳۵۵، بخش پایه‌ای محسوب گردیده است که دلیل آن پایه بودن تمام زیربخشهای خدمات شامل: عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و رستوران؛ حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری؛ مالی، بیمه، ملکی و تجاری؛ عمومی، اجتماعی و شخصی می‌باشد. در سال ۱۳۵۵، زیربخش استخراج نفت خام و گاز طبیعی از بخش معدن نیز دارای نسبت مکانی ۱/۵۷ می‌باشد که پایه بودن آن را نشان می‌دهد اما به تنهایی قادر به پایه کردن بخش معدن نبوده است.

در سال ۱۳۶۵ زیربخش نفت خام و گاز طبیعی که در سال ۵۵ پایه بود، مزیت خود را از دست داده و به بخش غیر پایه تبدیل گردیده است. در این سال نیز بخشهای صنعت، آب و برق و گاز و خدمات بخشهای پایه‌ای استان را تشکیل می‌دهند. در این سال نسبت مکانی بخش صنعت ۱/۵۳ بوده است که نسبت به دوره قبل بارشد همراه بوده است که از جمله دلایل آن پایه بودن تمام زیربخشهای صنعت بجز زیربخش تولید فلزات اساسی بوده است که نشان دهنده آن است که در این سال زیربخش نساجی، پوشاک، چرم و پوست نیز دارای مزیت شده و از بخش غیر پایه‌ای به بخش پایه‌ای تبدیل گردیده است، اگرچه در این سال زیربخشهای ۰۳۶، ۰۳۵، ۰۳۴، ۰۳۸ و ۰۳۱ مقداری کاهش در نسبت مکانی مواجه بوده‌اند. در این سال بخش آب و برق و گاز با نسبت مکانی ۱/۲۴ نیز بخش پایه‌ای است، اگرچه نسبت مکانی آن مقداری کم شده است که به دلیل پایین بودن هر دو زیربخش آن می‌باشد. بخش خدمات با نسبت مکانی ۱/۴۸ نیز در این سال بخش پایه‌ای محسوب می‌گردد که البته نسبت مکانی آن با مقداری کاهش مواجه است. در این سال نیز تمام زیربخشهای خدمات پایه‌ای می‌باشد.

در سال ۱۳۷۵، زیربخش استخراج نفت خام و گاز طبیعی از بخش معدن، مزیت خود را باز می‌یابد و با نسبت مکانی ۱/۲۸ به فعالیت پایه‌ای تبدیل می‌شود. در این سال نیز بخشهای صنعت، آب و برق و گاز و خدمات در سطح استان تهران بخشهای پایه‌ای محسوب می‌گردند. بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۲۹ مقداری از مزیت خود را

جدول (۳): نسبت مکانی استان تهران نسبت به کل کشور در سالهای

۱۳۷۵ و ۱۳۶۵ و ۱۳۵۵

بخش	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵
کشاورزی (۰۱):	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۱۵
کشاورزی و شکار (۰۱۱)	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۱۵
جنگلداری و قطع اشجار (۰۱۲)	۰/۲۶	۰/۳۲	۰/۳۸
ماهگیری (۰۱۳)	۰/۰۳	۰/۰۷	۰/۱۰
معدن (۰۲):	۰/۹۴	۰/۲۶	۰/۹۰
استخراج زغال سنگ (۰۲۱)	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۰
استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۰۲۲)	۱/۲۸	۰/۶۷	۱/۵۷
استخراج کانه‌های فلزی (۰۲۳)	۰/۱۸	۰/۱۷	۰/۱۸
استخراج دیگر کانی‌ها (۰۲۴)	۰/۵۸	۰/۵۲	۰/۷۲
صنعت (۰۳):	۱/۲۹	۱/۵۳	۱/۱۹
مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات (۰۳۱)	۱/۰۷	۱/۵۰	۱/۶۶
نساجی، پوشاک، چرم و پوست (۰۳۲)	۰/۸۳	۱/۲۴	۰/۵۸
چوب و محصولات چوبی (۰۳۳)	۱/۳۵	۱/۴۰	۱/۴۰
کاغذ، چاپ و نشر (۰۳۴)	۲/۹۷	۳/۶۵	۳/۷۴
محصولات شیمیایی (۰۳۵)	۱/۹۲	۲/۷۸	۳/۱۱
محصولات کانی غیر فلزی (۰۳۶)	۱/۱۷	۱/۱۵	۱/۵۴
تولید فلزات اساسی (۰۳۷)	۱/۲۳	۰/۷۰	۰/۸۸
ماشین آلات و تجهیزات (۰۳۸)	۲/۶۳	۲/۱۷	۳/۰۵
دیگر صنایع (۰۳۹)	۲/۱۴	۲/۹۳	۲/۶۵
آب و برق و گاز (۰۴):	۱/۰۵	۱/۲۴	۱/۷۸
تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب (۰۴۱)	۱/۰۱	۱/۱۶	۱/۶۱
تأمین، تصفیه و توزیع آب (۰۴۲)	۱/۱۴	۱/۴۴	۲/۳۹
ساختمان (۰۵):	۰/۸۱	۰/۶۶	۰/۶۷
خدمات (۰۶):	۱/۳۶	۱/۴۸	۱/۹۲
عمده و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۱/۵۳	۱/۵۸	۱/۷۴
حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۱/۲۵	۱/۵۱	۱/۶۸
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)	۲/۰۲	۲/۶۰	۳/۲۵
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۱/۲۳	۱/۴۱	۱/۹۷

مأخذ: برداش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

ماهگیری از بخش کشاورزی و زیربخشهای صنایع مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات؛ صنایع چوب و محصولات چوبی؛ صنایع کاغذ، چاپ و نشر؛ صنایع تولید فلزات اساسی؛ صنایع ماشین آلات و تجهیزات و دیگر صنایع نیز جز فعالیتهای پایه‌ای می‌باشند.

در سال ۱۳۶۵ نیز فعالیتهای آب و برق و گاز (۱/۰۲) و خدمات (۱/۰۵) جز فعالیتهای پایه‌ای بوده‌اند که نشان دهنده آن است که بخش معدن مزیت خود را در این سال از دست داده است و به فعالیت غیر پایه بدل گردیده است در این سال بخش صنعت نیز به فعالیتی خود کفا تبدیل شده است. در این سال نیز، صنعت مواد غذایی مزیت خود را از دست داده است اما در عوض صنعت نساجی و پوشاک دارای مزیت شده و به فعالیت پایه‌ای بدل گردیده است.

در سال ۱۳۷۵ بخشهای معدن و خدمات در شمار بخشهای پایه‌ای محسوب می‌گردند که نشانگر آن است که بخش معدن مزیت خود را باز یافته است اما بخش آب و برق و گاز مزیت خود را از دست داده است. در این سال بخش صنعت نیز از یک فعالیت خود کفا به یک فعالیت غیر پایه‌ای تبدیل شده است. در این سال باز هم زیربخش تولید، توزیع برق و گاز و بخار آب جز فعالیتهای پایه‌ای است اما در این سال اکثر فعالیتهای بخش صنعت بجز صنعت کاغذ، چاپ و نشر مزیت خود را از دست داده‌اند.

پایه‌ای کشاورزی، ساختمان و صنعت به ترتیب اولویت دارای بیشترین نسبت مکانی برابر با ۵/۶۱، ۱/۵۱ و ۱/۰۹ می‌باشند که نشانگر آن است که شهرستان کرج دارای مزیت خوبی در زمینه کشاورزی می‌باشد که بالا بودن نسبت مکانی این بخش بدلیل بالا بودن نسبت زیربخش کشاورزی و شکار است، که البته در این بخش زیربخش ماهیگیری هم فعالیت‌های پایه به حساب می‌آید. نکته قابل توجه در این قسمت آن است که در بخش معدن با وجود اینکه زیربخشهای استخراج زغال سنگ و استخراج دیگر کانیها دارای نسبت‌های مکانی ۶/۸۰ و ۲/۸۲ هستند اما باز هم فعالیت پایه‌ای نمی‌باشد.

در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ باز هم بخشهای کشاورزی، ساختمان و صنعت فعالیت‌های پایه‌ای محسوب می‌شوند که البته در این سالها، بخش آب و برق و گاز نیز به فعالیت‌های پایه‌ای می‌پیوندد و در رتبه چهارم اولویت نسبت مکانی قرار می‌گیرد.

نکنه قابل توجه در مقایسه بین سالهای ۵۵، ۶۵ و ۷۵ این است که، با اینکه نسبت مکانی در بخش کشاورزی در طی این سالها رو به کاهش بوده است اما این بخش همچنان خود را در صدر اولویت بندی مزیت در سطح شهرستان کرج نسبت به استان قرار داده است. در طی این سالها جنگلداری و قطع اشجار و صنعت مواد غذایی در سال ۵۵ فعالیت‌های غیر پایه‌ای بوده در سالهای ۶۵ و ۷۵ به فعالیت‌های پایه تبدیل می‌گردند و ماهیگیری و صنعت نساجی و پوشاک در سال ۱۳۷۵ مزیت خود را از دست می‌دهد و به فعالیت‌های غیر پایه تبدیل می‌گردند. فعالیت‌های استخراج کانی‌های فلزی و صنایع چوب و محصولات چوبی و تولید فلزات اساسی و دیگر صنایع که در سالهای ۵۵ و ۶۵ غیر پایه‌ای بودند در سال ۱۳۷۵ دارای مزیت شده و به فعالیت‌های پایه‌ای تبدیل شده‌اند. در طی این سالها بخش خدمات و زیربخشهای آن هیچ مزیت پایه‌ای نداشته‌اند. همچنین زیربخش ماشین‌آلات و تجهیزات در سال ۶۵ تبدیل به فعالیت پایه‌ای شده اما در سالهای ۵۵ و ۷۵ غیر پایه‌ای می‌باشد، برعکس زیربخش استخراج کانیهای غیر فلزی که در سالهای ۵۵ و ۷۵ پایه‌ای بوده در سال ۶۵ مزیت خود را از دست می‌دهد.

ب- بررسی نسبت‌های مکانی شهرستان تهران نسبت به کل کشور.

در سال ۱۳۵۵ بخشهای صنعت، آب و برق و گاز و خدمات با نسبت‌های مکانی ۱/۱۸، ۱/۸۴، ۲/۰۴ جز فعالیت‌های پایه در شهرستان تهران نسبت به کل کشور محسوب می‌شوند.

مقایسه بخشهای پایه در سال ۱۳۵۵ با ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نشان می‌دهد که بخشهای صنعت، آب و برق و گاز و خدمات در هر سه مقطع جز فعالیت‌های پایه بوده‌اند و علاوه بر آن، بخش معدن نیز در سال ۱۳۷۵ در این شهرستان در زمره فعالیت‌های پایه‌ای محسوب گردیده است.

به منظور بررسی دقیقتر، زیربخشها را نیز بررسی می‌کنیم:

در بخش معدن، زیربخش استخراج نفت خام و گاز طبیعی در سال ۵۵ فعالیت پایه‌ای بوده اما در سال ۶۵ مزیت خود را از دست می‌دهد اما در سال ۱۳۷۵ باز هم مزیت خود را باز یافته و تبدیل به فعالیت پایه‌ای می‌گردد. در بخش صنعت، زیربخشهای کاغذ، چاپ و نشر؛ محصولات شیمیایی مانند آلات و تجهیزات، جز فعالیت‌های عمده این بخش می‌باشند که در هر سه مقطع تقریباً بیشترین ضریب مکانی را به خود اختصاص داده‌اند و در هر سه مقطع نیز تمامی زیربخشهای خدمات جز فعالیت‌های پایه‌ای بوده‌اند.

مقایسه

مقایسه نسبت مکانی به استان و نسبت به کشور نشان دهنده آن است که نسبت به کل کشور در هر سه مقطع، اشتغال در بخش خدمات در سطح شهرستان بیشتر است و بیشترین نسبت مکانی را این بخش در هر سه مقطع به خود اختصاص داده و اقتصاد این شهرستان خدماتی می‌باشد. نسبت به استان در سالهای ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ باز هم بخش خدمات بیشترین نسبت مکانی را به خود اختصاص داده ولی در سال ۱۳۷۵ این بخش معدن است که بیشترین نسبت را به خود اختصاص داده است.

۱-۲- نسبت مکانی شهرستان کرج

الف- بررسی نسبت‌های مکانی شهرستان کرج نسبت به استان

برطبق جدول شماره (۵) در سال ۱۳۵۵ بخشهای

جدول (۵): نسبت مکانی شهرستان تهران نسبت به کل کشور و استان در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور
کشاورزی (۰۱)	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۷۵	۱۳۷۵
کشاورزی و شکار (۰۱۱)	۰/۳۵	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۳۹
جنگلداری و قطع اشجار (۰۱۲)	۰/۳۴	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۳۸
ماهگیری (۰۱۳)	۱/۰۲	۱	۱	۱	۱/۰۲	۱/۰۲
معدن (۰۲)	۱/۰۷	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۵	۱/۰۷	۱/۰۷
استخراج زغال سنگ (۰۲۱)	۰/۵۷	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۵۷	۰/۵۷
استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۰۲۲)	۱/۱۱	۱/۱۷	۱/۱۷	۱/۱۷	۱/۱۱	۱/۱۱
استخراج کانه‌های فلزی (۰۲۳)	۱/۰۹	۰/۱۷	۰/۱۷	۰/۱۷	۱/۰۹	۱/۰۹
استخراج دیگر کانی‌ها (۰۲۴)	۰/۷۷	۰/۶۵	۰/۶۵	۰/۶۵	۰/۷۷	۰/۷۷
صنعت (۰۳)	۰/۹۹	۱/۵۳	۱/۵۳	۱/۵۳	۰/۹۹	۱/۲۵
مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات (۰۳۱)	۱/۰۱	۱/۴۴	۱/۴۴	۱/۴۴	۱/۰۱	۰/۹۱
نساجی، پوشاک، چرم و پوست (۰۳۲)	۰/۹۷	۱/۲۶	۱/۲۶	۱/۲۶	۰/۹۷	۰/۸۳
چوب و محصولات چوبی (۰۳۳)	۱/۰۵	۱/۴۸	۱/۴۸	۱/۴۸	۱/۰۵	۱/۳۵
کاغذ، چاپ و نشر (۰۳۴)	۱/۰۸	۴/۰۷	۴/۰۷	۴/۰۷	۱/۰۸	۳/۳۲
محصولات شیمیایی (۰۳۵)	۰/۹۷	۲/۷۱	۲/۷۱	۲/۷۱	۰/۹۷	۱/۸۲
محصولات کانی غیر فلزی (۰۳۶)	۰/۸۵	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۸۵	۰/۹۶
تولید فلزات اساسی (۰۳۷)	۱/۰۳	۰/۷۴	۰/۷۴	۰/۷۴	۱/۰۳	۱/۲۲
ماشین آلات و تجهیزات (۰۳۸)	۱/۰۲	۲/۲۳	۲/۲۳	۲/۲۳	۱/۰۲	۲/۴۹
دیگر صنایع (۰۳۹)	۱/۰۹	۲/۸۹	۲/۸۹	۲/۸۹	۱/۰۹	۲/۱۲
آب و برق و گاز (۰۴)	۱/۰۴	۱/۲۷	۱/۲۷	۱/۲۷	۱/۰۴	۱/۰۴
تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب (۰۴۱)	۱/۰۵	۱/۲۱	۱/۲۱	۱/۲۱	۱/۰۵	۱/۰۴
تأمین، تصفیه و توزیع آب (۰۴۲)	۰/۹۹	۱/۴۰	۱/۴۰	۱/۴۰	۰/۹۹	۱/۰۵
ساختمان (۰۵)	۰/۹۵	۰/۵۷	۰/۵۷	۰/۵۷	۰/۹۵	۰/۶۷
خدمات (۰۶)	۱/۰۶	۱/۵۶	۱/۵۶	۱/۵۶	۱/۰۶	۱/۴۵
عمده و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۱/۰۶	۱/۷۰	۱/۷۰	۱/۷۰	۱/۰۶	۱/۶۶
حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۱/۰۳	۱/۵۶	۱/۵۶	۱/۵۶	۱/۰۳	۱/۲۹
مالی، بیمه، ملی و تجاری (۰۶۳)	۱/۰۸	۲/۹۲	۲/۹۲	۲/۹۲	۱/۰۸	۲/۳۱
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۱/۰۷	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۴۷	۱/۰۷	۱/۳۰

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

جدول (۵): نسبت مکانی شهرستان گرج نسبت به کل کشور و استان در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور
	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۷۵	۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)	۵/۶۱	۰/۸۲	۲/۸۴	۰/۴۲	۱/۸۵	۰/۲۵
کشاورزی و شکار (۰۱۱)	۵/۶۶	۰/۸۳	۲/۸۶	۰/۴۲	۱/۸۶	۰/۲۵
جنگلداری و قطع اشجار (۰۱۲)	۰/۸۰	۰/۳۰	۱/۵۱	۰/۴۸	۱/۶۲	۰/۴۳
ماهیگیری (۰۱۳)	۱/۲۱	۱/۱۲	۱/۱۹	۰/۰۸	۰/۹۴	۰/۰۳
معادن (۰۲)	۰/۵۴	۰/۴۸	۰/۶۸	۰/۱۷	۰/۶۶	۰/۶۳
استخراج زغال سنگ (۰۲۱)	۶/۸۰	۰/۶۷	۱/۴۱	۰/۱۳	۱/۶۴	۰/۱۳
استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۰۲۲)	۰/۱۴	۰/۲۲	۰/۳۲	۰/۲۱	۰/۵۸	۰/۷۴
استخراج کانه‌های فلزی (۰۲۳)	۰/۲۱	۰/۰۴	۰/۸۷	۰/۱۴	۱/۰۹	۰/۲۰
استخراج دیگر کانی‌ها (۰۲۴)	۲/۸۲	۲/۰۴	۰/۶۶	۰/۳۴	۱/۴۸	۰/۸۶
صنعت (۰۳)	۱/۰۹	۱/۳۰	۱/۰۷	۱/۶۴	۱/۱۰	۱/۴۲
مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات (۰۳۱)	۰/۹۰	۱/۴۹	۱/۲۱	۱/۸۱	۱/۴۶	۱/۵۶
نساجی، پوشاک، چرم و پوست (۰۳۲)	۱/۳۴	۰/۷۹	۱/۰۴	۱/۲۹	۰/۹۷	۰/۸۱
چوب و محصولات چوبی (۰۳۳)	۰/۶۰	۰/۸۴	۰/۸۲	۱/۱۵	۱/۰۲	۱/۳۸
کاغذ، چاپ و نشر (۰۳۴)	۰/۳۵	۱/۳۱	۰/۵۲	۱/۹۲	۰/۶۸	۲/۰۳
محصولات شیمیایی (۰۳۵)	۱/۸۵	۵/۷۴	۱/۳۷	۳/۸۰	۱/۳۱	۲/۵۱
محصولات کانی غیر فلزی (۰۳۶)	۱/۵۷	۲/۴۱	۱/۴۰	۱/۶۰	۱/۲۲	۱/۴۳
تولید فلزات اساسی (۰۳۷)	۰/۹۷	۰/۸۶	۰/۷۵	۰/۵۳	۱/۰۱	۱/۲۵
ماشین‌آلات و تجهیزات (۰۳۸)	۰/۸۵	۲/۵۹	۱/۰۳	۲/۲۳	۰/۹۸	۲/۵۸
دیگر صنایع (۰۳۹)	۰/۲۷	۰/۷۳	۰/۸۳	۲/۴۵	۱/۲۲	۲/۶۳
آب و برق و گاز (۰۴)	۰/۹۳	۱/۶۵	۱/۰۴	۱/۲۸	۱/۰۴	۱/۰۹
تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب (۰۴۱)	۰/۶۸	۱/۱۰	۰/۹۲	۱/۰۷	۰/۹۱	۰/۹۲
تأمین، تصفیه و توزیع آب (۰۴۲)	۱/۵۳	۳/۶۴	۱/۲۶	۱/۸۲	۱/۲۷	۱/۴۵
ساختمان (۰۵)	۱/۵۱	۱/۰۱	۱/۷۵	۱/۱۵	۱/۵۹	۱/۲۹
خدمات (۰۶)	۰/۵۲	۰/۹۹	۰/۷۸	۱/۱۶	۰/۸۳	۱/۱۳
عمده و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۰/۵۳	۰/۹۲	۰/۶۸	۱/۰۷	۰/۷۷	۱/۱۸
حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۰/۷۹	۱/۳۲	۰/۸۶	۱/۲۹	۰/۹۲	۱/۱۵
مالی، بیمه، ملی و تجاری (۰۶۳)	۰/۳۵	۱/۱۵	۰/۵۰	۱/۳۱	۰/۶۶	۱/۳۲
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۰/۴۷	۰/۹۲	۰/۸۲	۱/۱۵	۰/۸۸	۱/۰۸

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

ب- بررسی نسبتهای مکانی شهرستان کرج نسبت به کل کشور

نسبتهای مکانی شهرستان کرج نسبت به کل کشور نشان دهنده آن است که در سال ۱۳۵۵ بترتیب بخشهای آب و برق و گاز، صنعت و ساختمان با نسبتهای مکانی ۱/۶۵، ۱/۳۰ و ۱/۰۱ بخشهای پایه‌ای می‌باشند و در سال ۱۳۶۵ بترتیب بخشهای صنعت، آب و برق و گاز، خدمات و ساختمان با نسبتهای مکانی ۱/۶۴، ۱/۲۸، ۱/۱۶ و ۱/۱۵ بخشهای پایه‌ای هستند و در سال ۱۳۷۵ بترتیب بخشهای صنعت، ساختمان، خدمات و آب و برق و گاز با نسبتهای مکانی ۱/۴۲، ۱/۲۹، ۱/۱۳ و ۱/۰۹ بخشهای پایه‌ای هستند. در این قسمت دیده می‌شود که نسبت به کل کشور بخش کشاورزی و معدن و هیچ یک از زیربخشهای آنها دارای فعالیت پایه‌ای نمی‌باشند. در بین زیربخشهای صنعت، فقط زیربخشهای مواد غذایی؛ صنعت کاغذ، چاپ و نشر؛ محصولات شیمیایی؛ محصولات کانی غیرفلزی؛ ماشین‌آلات و تجهیزات، طی هر سه سال ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند و صنایع دیگر بین پایه و غیرپایه در نوسان بوده‌اند. در بخش آب و برق و گاز فعالیت تأمین و تصفیه و توزیع آب در هر سه سال ۵۵، ۶۵ و ۷۵ پایه‌ای بوده است اما فعالیت تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب در دو سال ۵۵ و ۶۵ فعالیت پایه‌ای بوده اما در سال ۱۳۷۵ مزیت خود را از دست داده است. مسأله درخور توجه در این شهرستان پایه بودن بخش ساختمان در سالهای ۵۵، ۶۵ و ۷۵ می‌باشد. در مورد بخش خدمات نیز فقط زیربخشهای حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری؛ و مالی، بیمه، ملکی و تجاری هستند که در طی سالهای مختلف ۵۵، ۶۵ و ۷۵ پایه بوده‌اند اما دو زیربخش دیگر در سال ۱۳۵۵ غیرپایه بوده‌اند اما در سالهای ۶۵ و ۷۵ تبدیل به فعالیت پایه‌ای شده‌اند.

۱-۳- نسبت مکانی شهرستان ورامین

الف- بررسی نسبت مکانی شهرستان ورامین نسبت به استان تهران

برپایه ارقام مندرج در جدول شماره (۶) طی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ فعالیت پایه متنوع بوده است به گونه‌ای که در سال ۱۳۵۵، بخشهای کشاورزی و

ساختمان با ضریب مکانی ۱۰/۹۸ و ۱/۲۵ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند و در سال ۱۳۶۵، بخشهای کشاورزی و معدن با ضرایب مکانی ۹/۴۹، ۶/۱۴ فعالیت پایه‌ای بوده‌اند و در سال ۱۳۷۵، بخشهای کشاورزی، معدن و آب و برق و گاز با نسبتهای مکانی ۹/۴۵، ۱/۳۴ و ۱/۱۵ فعالیتهای پایه بوده‌اند. آنچه در اینجا درخور توجه است بالا بودن نسبت مکانی در بخش کشاورزی است که به ترتیب، بدلیل وجود فعالیتهای کشاورزی و شکار و جنگلداری و قطع اشجار با نسبت بالا در سطح شهرستان می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود زیربخش ماهیگیری که در سالهای ۵۵ و ۶۵ نسبت مکانی برابر با صفر دارد در سال ۱۳۷۵ تبدیل به يك فعالیت پایه گردیده است. در بخش معدن در طی سالهای ۵۵، ۶۵ و ۷۵ فعالیت استخراج کانی‌های غیرفلزی فعالیت پایه خیلی خوبی بوده است بطوریکه نسبت مکانی شایان توجهی به مقدار ۵/۹۷، ۲۱/۸۷ و ۱۶/۴۶ را به خود اختصاص داده است. در بخش صنعت نیز هیچ فعالیت پایه‌ای در طی سالهای مختلف وجود ندارد و فقط صنعت چوب و محصولات چوبی - بدلیل رونق بخش کشاورزی - آنهم فقط در سال ۱۳۷۵ فعالیت پایه‌ای بوده است. بنابراین بخش صنعت بخش جوابگویی برای این شهرستان نمی‌باشد. بخش آب و برق و گاز نیز فقط در سال ۱۳۷۵ پایه‌ای بوده که آنهم بدلیل بودن زیربخش تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب در این سال می‌باشد. در بخش خدمات نیز فقط زیربخش حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری آنهم فقط در سال ۱۳۷۵ فعالیت پایه‌ای بوده است.

ب- بررسی نسبت مکانی شهرستان ورامین به کل کشور

طبق جدول شماره (۶) در سال ۱۳۵۵ فقط بخش کشاورزی با نسبت ۱/۶۱ بخش پایه‌ای محسوب می‌شده است اما در سال ۱۳۶۵ بخش معدن نیز علاوه بر کشاورزی با نسبتهای ۱/۵۸ و ۱/۴۰ بخش پایه‌ای محسوب می‌شود بخش خدمات بخش خودکفا می‌باشد اما در سال ۱۳۷۵ بخشهای کشاورزی، معدن، آب و برق و گاز و خدمات با نسبتهای مکانی ۱/۲۵، ۱/۲۷، ۱/۲۱، ۱/۱۵ بخشهای پایه‌ای برای این شهرستان هستند. طبق

جدول (۶): نسبت مکانی شهرستان ورامین نسبت به کل کشور و استان در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور
	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۷۵	۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)	۱۰/۹۸	۱/۶۱	۹/۴۹	۱/۴۰	۹/۴۵	۱/۲۵
کشاورزی و شکار (۰۱۱)	۱۱/۰۹	۱/۶۲	۹/۵۶	۱/۴۱	۹/۵۲	۱/۲۷
جنگلداری و قطع اشجار (۰۱۲)	۲/۵۰	۰/۹۴	۳/۰۴	۰/۹۷	۴/۹۱	۱/۲۹
ماهیگیری (۰۱۳)	۰	۰	۰	۰	۲/۸۵	۰/۰۹
معادن (۰۲)	۰/۵۰	۰/۴۵	۶/۱۴	۱/۵۸	۱/۳۴	۱/۲۷
استخراج زغال سنگ (۰۲۱)	۰/۲۲	۰/۰۲	۰/۸۱	۰/۰۷	۰	۰
استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۰۲۲)	۰/۱۱	۰/۱۷	۰	۰	۰/۲۸	۰/۳۶
استخراج کانه‌های فلزی (۰۲۳)	۰	۰	۱/۳۲	۰/۲۲	۰/۷۲	۰/۱۳
استخراج دیگر کانی‌ها (۰۲۴)	۵/۹۷	۴/۳۱	۲۱/۸۷	۱۱/۳۸	۱۶/۴۶	۹/۶۰
صنعت (۰۳)	۰/۳۳	۰/۴۰	۰/۳۸	۰/۵۸	۰/۳۶	۰/۴۷
مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات (۰۳۱)	۰/۳۷	۰/۶۲	۰/۵۲	۰/۷۸	۰/۴۲	۰/۴۵
نساجی، پوشاک، چرم و پوست (۰۳۲)	۰/۴۶	۰/۲۷	۰/۲۵	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۲۶
چوب و محصولات چوبی (۰۳۳)	۰/۸۶	۱/۲۱	۰/۹۵	۱/۳۴	۱/۴۹	۲/۰۱
کاغذ، چاپ و نشر (۰۳۴)	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۱۵	۰/۵۴	۰/۱۶	۰/۴۸
محصولات شیمیایی (۰۳۵)	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۱۷	۰/۱۰	۰/۲۰
محصولات کانی غیر فلزی (۰۳۶)	۰/۲۱	۰/۳۳	۰/۶۶	۰/۷۵	۰/۱۱	۰/۱۳
تولید فلزات اساسی (۰۳۷)	۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۴۸	۰/۳۳	۰/۶۹	۰/۸۴
ماشین‌آلات و تجهیزات (۰۳۸)	۰/۲۵	۰/۷۶	۰/۴۰	۰/۸۷	۰/۰۸	۰/۲۱
دیگر صنایع (۰۳۹)	۰/۱۵	۰/۴۰	۰/۱۵	۰/۴۵	۰/۱۹	۰/۴۱
آب و برق و گاز (۰۴)	۰/۱۸	۰/۳۳	۰/۵۳	۰/۶۵	۱/۱۵	۱/۲۱
تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب (۰۴۱)	۰/۲۴	۰/۳۸	۰/۶۴	۰/۷۴	۱/۳۵	۱/۳۶
تأمین، تصفیه و توزیع آب (۰۴۲)	۰/۰۵	۰/۱۳	۰/۳۰	۰/۴۴	۰/۷۹	۰/۹۰
ساختمان (۰۵)	۱/۲۵	۰/۸۴	۰/۹۵	۰/۶۲	۰/۸۴	۰/۶۸
خدمات (۰۶)	۰/۴۱	۰/۷۹	۰/۶۷	۱	۰/۸۴	۱/۱۵
عملده و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۰/۳۶	۰/۶۲	۰/۴۹	۰/۷۷	۰/۸۰	۱/۲۳
حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۰/۹۰	۱/۵۲	۰/۹۵	۱/۴۳	۱/۰۸	۱/۳۵
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)	۰/۲۰	۰/۶۴	۰/۳۰	۰/۷۸	۰/۵۴	۱/۱۰
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۰/۳۴	۰/۶۷	۰/۷۰	۰/۹۸	۰/۸۵	۱/۰۴

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

شهرستان می‌باشد. بخش ساختمان در این شهرستان در هر سه سال مورد بررسی فعالیت پایه‌ای بوده است. اما بخش خدمات در این سالها در این شهرستان هیچگونه مزیتی نداشته است.

ب- بررسی نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به کل کشور

همانطور که در جدول شماره (۷) مشاهده می‌گردد. در سال ۱۳۵۵ فقط بخش صنعت در این شهرستان فعالیت پایه محسوب می‌شد و در سال ۱۳۶۵ بخش خدمات نیز به فعالیت پایه‌ای تبدیل می‌گردد اما در سال ۱۳۷۵ بخش خدمات باز هم مزیت خود را از دست می‌دهد و تنها بخش صنعت است که بخش پایه‌ای به حساب می‌آید و در این سال بخش آب و برق و گاز به بخش خود کفا بدل می‌شود. در طی سالهای ۵۵ و ۶۵ فعالیت استخراج کانی‌های غیر فلزی از بخش معدن فعالیت پایه‌ای می‌باشد اما در سال ۱۳۷۵ مزیت خود را از دست می‌دهد اما طی هر سه سال ۵۵، ۶۵ و ۷۵ صنعت محصولات کانی غیر فلزی با نسبت‌های مکانی ۷/۷۲، ۳/۵۴ و ۳/۲۶ فعالیت پایه‌ای است و نیاز به توجه و سرمایه‌گذاری در این بخش همانند قسمت قبل (نسبت به استان) را می‌طلبد.

در طی سالهای مورد بررسی صنایع مواد غذایی؛ کاغذ، چاپ و نشر؛ ماشین‌آلات و تجهیزات هم پایه‌ای بوده‌اند. صنعت ماشین‌آلات و تجهیزات هم درخور توجه می‌باشند. زیربخش حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری از بخش خدمات نیز در طی این سالها فعالیت پایه‌ای بوده است.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در این بخش نتایج کاربرد تکنیک اقتصاد پایه مورد تحلیل قرار گرفته است که به منظور شناخت فعالیت‌های پایه از تکنیک ضریب (نسبت) مکانی استفاده گردیده است و نتایج آن به شرح ذیل است:

الف- استان تهران

در هر سه مقطع مورد بررسی یعنی سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ بخشهای خدمات، آب و برق و گاز و صنعت بخشهای پایه‌ای بوده‌اند. در سالهای ۱۳۵۵ و

جدول، زیر بخش کشاورزی و شکار در طی سالهای مورد بررسی فعالیت پایه‌ای بوده است. در مورد بخش معدن هم فعالیت درخور توجه همانند قسمت قبل فعالیت استخراج کانی‌های غیر فلزی است که نسبت مکانی بالایی را به خود اختصاص داده است که به ترتیب ۴/۳۱ و ۱۱/۳۸ و ۹/۶۰ می‌باشد که نشاندهنده آن است که می‌توان در فعالیت‌های وابسته به این زیربخش سرمایه‌گذاری کرد و اشتغال را افزایش داد. در این قسمت نیز بخش صنعت بخش پاسخگویی نمی‌باشد اما زیربخش صنعت چوب و محصولات چوبی فعالیت پایه‌ای و درخور توجه می‌باشد.

گرچه در سال ۱۳۷۵ تمام زیربخشهای خدمات فعالیت‌های پایه‌ای هستند اما فقط فعالیت حمل و نقل و ارتباطات و انبارداری است که در طی تمام سالهای مورد بررسی فعالیت پایه‌ای بوده است.

۱-۴- نسبت مکانی شهرستان دماوند

الف- بررسی نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به استان تهران

بر طبق ارقام مندرج در جدول شماره (۷) در سال ۱۳۵۵ بخشهای کشاورزی، صنعت و ساختمان با ضرایب مکانی ۶/۵۶، ۱/۳۲ و ۱/۲۱ به ترتیب فعالیت‌های پایه‌ای می‌باشند اما در سال ۱۳۶۵ فعالیت‌های کشاورزی، معدن و ساختمان با ضرایب ۴/۸۹، ۱/۴۰، ۱/۲۳ فعالیت پایه‌ای محسوب می‌شوند و در سال ۱۳۷۵ فعالیت‌های کشاورزی، صنعت و ساختمان با نسبت‌های ۴/۷۳، ۱/۲۲ و ۱/۲۱ فعالیت‌های پایه به حساب می‌آیند. نکته قابل توجه مزیت بالای بخش کشاورزی در طی سالهای مورد مطالعه می‌باشد که دلیل آن مزیت داشتن فعالیت کشاورزی و شکار در این شهرستان می‌باشد. همچنین مورد دیگر درخور توجه فعالیت استخراج کانی‌های غیر فلزی در بخش معدن است که در طی سالهای مورد بررسی فعالیت پایه‌ای محسوب می‌شود. در بخش صنعت نیز فعالیت محصولات کانی غیر فلزی همانطور که انتظار می‌رود دلیل ارتباطش با استخراج کانی‌های غیر فلزی (استخراج دیگر کانیها) دارای نسبت‌های مکانی بالایی به ترتیب ۵/۰۳، ۳/۰۹ و ۲/۸۶ در طی سالهای مورد مطالعه می‌باشد که درخور توجه در این

جدول (۷): نسبت مکانی شهرستان دماوند نسبت به کل کشور و استان در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵

بخش	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور	نسبت به استان	نسبت به کل کشور
	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	۱۳۷۵	۱۳۷۵
کشاورزی (۰۱)	۶/۵۶	۰/۹۶	۴/۸۹	۰/۷۲	۴/۷۳	۰/۶۳
کشاورزی و شکار (۰۱۱)	۶/۶۳	۰/۹۷	۴/۹۳	۰/۷۳	۴/۷۸	۰/۶۴
جنگلداری و قطع اشجار (۰۱۲)	۱/۲۱	۰/۴۶	۰/۸۱	۰/۲۶	۰/۶۶	۰/۱۷
ماهگیری (۰۱۳)	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۶۴	۰/۰۴	۰/۸۶	۰/۰۳
معدن (۰۲)	۰/۱۹	۰/۱۷	۱/۴۰	۰/۳۶	۰/۴۱	۰/۳۹
استخراج زغال سنگ (۰۲۱)	۰/۰۹	۰/۰۱	۰/۹۳	۰/۰۹	۱/۲۷	۰/۱۰
استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۰۲۲)	۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۳۴	۰/۴۳
استخراج کانه‌های فلزی (۰۲۳)	۰/۳۵	۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۰۵	۰/۶۰	۰/۱۰
استخراج دیگر کانی‌ها (۰۲۴)	۱/۷۰	۱/۲۳	۴/۴۳	۲/۳۱	۱/۲۵	۰/۷۳
صنعت (۰۳)	۱/۳۲	۱/۵۶	۰/۹۲	۱/۴۱	۱/۲۲	۱/۵۸
مواد غذایی، نوشیدنی و دخانیات (۰۳۱)	۱/۱۹	۱/۹۸	۱/۲۸	۱/۹۲	۱/۳۹	۱/۴۸
نساجی، پوشاک، چرم و پوست (۰۳۲)	۱/۲۶	۰/۷۴	۰/۸۱	۱	۱/۲۱	۱/۰۱
چوب و محصولات چوبی (۰۳۳)	۰/۴۶	۰/۶۵	۰/۵۰	۰/۷۰	۰/۸۵	۱/۱۵
کاغذ، چاپ و نشر (۰۳۴)	۰/۳۲	۱/۲۱	۰/۴۹	۱/۷۹	۰/۷۳	۲/۱۷
محصولات شیمیایی (۰۳۵)	۰/۲۱	۰/۶۶	۰/۵۵	۱/۵۴	۰/۶۹	۱/۳۳
محصولات کانی غیر فلزی (۰۳۶)	۵/۰۳	۷/۷۲	۳/۰۹	۳/۵۴	۲/۸۶	۳/۳۶
تولید فلزات اساسی (۰۳۷)	۰/۴۵	۰/۴۰	۰/۹۴	۰/۶۶	۱/۱۲	۱/۳۸
ماشین آلات و تجهیزات (۰۳۸)	۱/۱۱	۳/۳۸	۰/۵۳	۱/۱۴	۲	۵/۲۵
دیگر صنایع (۰۳۹)	۰/۲۰	۰/۵۳	۰/۳۳	۰/۹۷	۰/۴۰	۰/۸۵
آب و برق و گاز (۰۴)	۰/۲۹	۰/۵۲	۰/۵۲	۰/۶۵	۰/۹۴	۱
تولید و توزیع برق و گاز و بخار آب (۰۴۱)	۰/۳۱	۰/۴۹	۰/۳۸	۰/۴۴	۰/۸۶	۰/۸۷
تأمین، تصفیه و توزیع آب (۰۴۲)	۰/۲۶	۰/۶۱	۰/۸۲	۱/۱۷	۱/۱۱	۱/۲۶
ساختمان (۰۵)	۱/۲۱	۰/۸۱	۱/۲۳	۰/۸۱	۱/۲۱	۰/۹۸
خدمات (۰۶)	۰/۴۲	۰/۸۱	۰/۷۷	۱/۱۴	۰/۷۳	۰/۹۹
عمده و خرده‌فروشی و رستوران (۰۶۱)	۰/۴۴	۰/۷۷	۰/۶۶	۱/۰۴	۰/۷۶	۱/۱۷
حمل و نقل، ارتباطات و انبارداری (۰۶۲)	۰/۷۵	۱/۲۷	۰/۷۵	۱/۱۲	۰/۸۵	۱/۰۶
مالی، بیمه، ملکی و تجاری (۰۶۳)	۰/۲۷	۰/۸۸	۰/۳۰	۰/۷۷	۰/۴۴	۰/۸۹
عمومی، اجتماعی و شخصی (۰۶۴)	۳/۴۰	۶/۷۰	۰/۸۴	۱/۱۹	۰/۷۱	۰/۸۸

مأخذ: پردازش شده از آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، محاسبات تحقیق

۱۳۷۵ بخش خدمات با نسبت مکانی ۱/۹۲ و ۱/۳۶ بیشترین ظرفیت اشتغال را دارا بوده است. اما در سال ۱۳۶۵ بخش صنعت با نسبت مکانی ۱/۵۳ اصلی ترین بخش اشتغال می باشد. ضریب اشتغال پایه در استان تهران طی دوره های ۵۵.۶۵ و ۶۵.۷۵ به ترتیب ۱/۱۲ و ۱/۳۶ می باشد که به معنی آن است که در ازای ۱۰۰ شغل ایجاد شده در بخش پایه اقتصاد به میزان ۱۲ و ۳۶ نفر شغل در بخش غیر پایه اقتصاد ایجاد می شود.

بنابراین پیشنهاد می شود که برای ایجاد اشتغال در سطح استان تهران در بخشهای خدمات، و بخش صنعت بخصوص زیربخشهای صنعت کاغذ، چاپ و نشر؛ محصولات شیمیایی؛ محصولات کانی غیر فلزی؛ ماشین آلات و تجهیزات بیشتر سرمایه گذاری شود.

ب- شهرستان تهران

در شهرستان تهران در طی مقاطع مورد بررسی تنها بخش خدمات بوده است که فعالیتی پایه در مقایسه با کل کشور و استان محسوب می شود که نشان دهنده آن است که شهرستان تهران نسبت به کل کشور و استان در بخش خدمات بیشترین ظرفیت اشتغال را دارد. البته بخش آب و برق و گاز گرچه نسبت به استان، بخش تقریباً خودکفایی است اما نسبت به کل کشور فعالیتی پایه است. ضریب اشتغال پایه (هم نسبت به استان و هم نسبت به کل کشور) نیز در طی دوره های ۵۵.۶۵ و ۶۵.۷۵ به ترتیب ۱/۲۸ و ۱/۴۵ بوده است که نشانگر افزایش ضریب اشتغال در این شهرستان است. بنابراین بخش خدمات در شهرستان تهران بیشترین پاسخگویی را در زمینه اشتغال دارد.

ج- شهرستان کرج

شهرستان کرج در طی مقاطع مورد بررسی، بخشهای ساختمان و صنعت دارای مزیت بوده و جز بخشهای پایه می باشند. نکته قابل توجه این است که زیربخشهای محصولات شیمیایی و محصولات کانی غیر فلزی بیشترین مزیت و نسبت مکانی را داشته اند و پایه ترین فعالیتها بوده اند.

ضریب اشتغال پایه در شهرستان کرج در دوره اول ۶/۵ و در دوره دوم ۳/۳۸ می باشد که نشانه وجود ضریب بالایی برای ایجاد اشتغال در این شهرستان می باشد.

بنابراین برای افزایش اشتغال بهتر است در این شهرستان در بخشهای ساختمان و صنعت خصوصاً صنعت محصولات شیمیایی و محصولات کانی غیر فلزی سرمایه گذاری شود.

د- شهرستان ورامین

این شهرستان در مقاطع مورد بررسی دارای مزیت فوق العاده ای در بخش کشاورزی و زیربخشهای کشاورزی و شکار و همچنین استخراج کانی های غیر فلزی می باشد، که نشانه استعداد بسیار بالای این شهرستان در زمینه کشاورزی می باشد.

ضریب اشتغال پایه در این شهرستان طی دو دوره ۵۵.۶۵ و ۶۵.۷۵ برابر با ۱/۷۶ و ۱۴/۸۲ که نشانه اشتغالزایی بالای آن در دوره دوم می باشد.

بنابراین پیشنهاد می شود در این شهرستان در زیربخشهای کشاورزی و شکار و زیربخش استخراج کانی های غیر فلزی سرمایه گذاری می شود.

ه- شهرستان دماوند

در این شهرستان، بخش کشاورزی و ساختمان در مقاطع مورد بررسی جز فعالیتهای پایه نسبت به استان بوده اند، این نسبت در بخش کشاورزی بسیار بالاست که ناشی از زیربخش کشاورزی و شکار می باشد و بخش صنعت در طی هر سه مقطع بجز نسبت به استان در سال ۶۵ بخش پایه ای بوده است. در این میان فعالیت محصولات کانی غیر فلزی بیشترین مزیت را داراست و پس از آن صنعت مواد غذایی، نوشیدنی ها و دخانیات فعالیتی پایه می باشد. ضریب اشتغال طی دو دوره ۵۵.۶۵ و ۶۵.۷۵ برابر با ۵۲/۲۸ و ۳/۸۱ می باشد که نشان می دهد که در دوره اول ظرفیت اشتغال بسیار بالاست اما در دوره دوم بی معنا می باشد که منفی بودن رقم آن ناشی از کاهش اشتغال در بخش کشاورزی در دوره دوم نسبت به دوره اول می باشد.

7. Alexander C. Vias And Gordon F. Mulligan, "Integrating Economic Base Theory With Regional Adjustment models: The Nonmetropolitan Rocky Mountain West", **Growth and Change**, Vol. 30 (Fall, 1999), pp. 507-525; C1999 Gatton College of Business and Economics.
8. Bendavid Val, Avrom, **Regional and Local Economic Analysis for Practitioners** fourth edition, first published in 1991.
9. Blair John P., **Local Economic Development: analysis and practice**, Thousand Oak. Calif/ 1995.
10. Carol C. Mc Donough and Balbir S. Sihag, "The Incorporation of multiple Bases In to shift-share analysis", **Growth and Change**, (Winter 1991) 1-9; Copyright C 2001.
11. Edward J. Blakely, **Planing Local Economic Development: Theory and Practice**, March 1994, Newbury Park, London.
12. Peter G. Mc Gregor and Eric P. Mc Vittie and J. Kim Swales and ya Ping yin, "The Neoclassical Economic Base Multiplier", **Journal of Regional Science**, Vol. 40, No. 1, 2000, pp.1-31.
13. Richard W. Lichty and Kjell R. Knudsen; "Measuring Regional Economic Base"; **Economic Development Review** fall 1999 47-52; C 02000.

بنابراین پیشنهاد می‌شود در این شهرستان نیز در بخشهای محصولات کانی غیر فلزی و صنعت مواد غذایی سرمایه‌گذاری شود، اما نسبت به استان بهتر است در بخش کشاورزی سرمایه‌گذاری شود.

فهرست منابع و مآخذ:

۱. صباغ کرمانی، مجید، اقتصاد منطقه‌ای (تنوری و مدلهای)، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۰.
۲. صباغ کرمانی، مجید، تجزیه و تحلیل شناخت روند اشتغال بخش صنعت و تعیین مزیت‌های نسبی ایران در صنایع کاربردی استانهای مختلف کشور، پژوهشکده تربیت مدرس، ۱۳۷۸.
۳. ایزارد، والتسر، روش‌های تحلیل منطقه‌ای، جلد اول، ترجمه داریوش کاظم‌زاده صمیمی، دانشگاه شهید بهشتی، سال ۱۳۵۷.
۴. فیلند، برایان، مک، برایان، فنون پیش‌بینی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، مترجم: فاطمه تقی‌زاده، چاپ اول، سال ۱۳۷۶.
۵. سالنامه آماری ۱۳۷۵، ۱۳۶۵، ۱۳۵۵، مرکز آمار ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۶. نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، مرکز آمار ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی